

Intervju med Maria Albertina Olsson, född Johansson, född 1898 och Henrik Olsson född 1895 i Lindbo.

Maria Olsson föddes i Holmberg där hennes far var arrendator. Efter skolgången, vid 14 års ålder, fick hon börja arbeta och tog bondplatser på olika gårdar. Redan som barn hade hon hjälpt till med skötseln av familjens djur och då hon var 17 år blev hon fäbodpiga. Fäbodvallen hette Rossåksen och där fanns 6 andra pigor, alla äldre än henne. Hon hade då hand om familjens kor samt några andra familjers, sammanlagt 8-9 djur. Man drog upp till vallen 2 veckor före midsommar och stannade till 3 veckor före Mickelsmäss. Var morgon skulle hon följa korna till bete, på kvällarna kom de hem själva. Fram emot hösten då det blev svamp i skogen dröjde sig djuren gärna kvar och man måste gå att leta efter dem. Korna handmjölkades och mjölken separerades. Sedan skulle smör kärmas, ostar ystas, messmör kokades och färskost gjordes av oseparatorad mjölk. Av vassla kokades pank som kryddades med kanel, kardemumma och socker för att användas till smörgåsmat. Till slåttern kom hemmafolket upp för att hämta dessa olika varor och medförde då diverse mat till flickan. Självt besökte hon inte bygden under sommaren och det var aldrig dans el.dyl. på vallen. I köket i fäbodstugan fanns den öppna härden där ostarna kokades. Till detta användes 50-liters kopparkärl som skulle skuras med sjösand - ett tungt arbete. I köket stod också en stor paradsäng med de finaste sängkläder: örngott och lakan broderade med Delsbosöm (röda blommor och gröna blad i rankor), underlakanet hängde ner runt hela sängen som prydnad och var försett med frans. Sängen kunde också ha sängomhänge. Denna säng stod endast som prydnad, vallpigan sov själv på det oinredda loftet och om det kom gäster tog man ur de fina lakanen ur sängen och bäddade med annat. Fru Olsson hade lärt sig fäbodens arbete av sina systrar som varit på vallen före henne. Hon tyckte mycket om arbetet och var aldrig rädd för att bo ensam. Hon berättar att hennes mor en gång råkat ut för björn: som 8-åring hade hon skickats ut för att valla getter, djuren blev oroliga och den lilla räddade sig och dem upp på en sten, varifrån de hörde björnen draga förbi. Herr Olssons föräldrar hade ingen fäbod; de bodde mitt i skogen och hade tillräckligt med bete

Henrik Olsson är född år 1895 i Lindbo, där hans föräldrar hade ett arrendeställe. 3-4 generationer tillbaka har varit kolare under ~~kolarens~~ bolaget. Föräldrarna hette Olof Persson och Anna Greta Nord, modern var från Hassela, fadern från Lindbo. I familjen fanns 11 barn. Gården omfattade 12 tunnland och man hade kor, häst och får. Jorden var dålig: på 20 år fick fadern endast ut 2 skördar och även potatisen slog fel. Detta berodde på att tjälren kom i jorden vid olämplig tid. Fadern skötte jordbruket på försommaren fram till slåttern. Därefter körde han fram ved till milorna och byggde dem till Mickelsmäss. Han skötte sedan jordbruket en tid för att så börja kolningen, som skulle vara klar till jul. Under mellandagarna körde han ut gödsel och efter helgen började timmerkörningen. Även modern fick slita hårt för att få hushållet att gå ihop men fick hjälp vartefter döttrarna växte upp. En broder till Henrik Olsson tog över Lindbo efter fadern. Herr Olsson själv arrenderade Lingåsen, där han bodde 1905-1945. Jordbruket var litet och besvärligt i Lingåsen: man hade endast 3 tunnland besvärliga ängslotter vid vattnet. Familjen flyttade till Frisbo, där de fick ett samlat jordbruk om 10 tunnland. Detta ställe hade de kvar till 1956 då de köpte sin nuvarande stuga och drog sig tillbaka. De har 4 barn men ingen av de båda sönerna har velat ta över efter fadern. Olssons gifte sig 1919. Olsson har trivts väl med att vara arrendator och vore han ung igen skulle han gå samma väg, säger han!

Likviden betaltes ut den 1:a i månaden och då for alla arrendatorer till Strömbacka. Kolarna fick poletter på det kol de avlämnade och dessa togs om hand av Schwartz i Strömbacka, som förde motbok. Förvaltaren skulle sedan skriva under och så gick man till kassören som betalade ut pengarna. Kolpriserna varierade med det avstånd milorna låg på; första året Olsson kolade fick han 5 kr per stig, sista året 28 kr 75 öre. Till arrendet i Frisbo hörde kolning av minst 90 stigar men Olsson gjorde ofta mer. Stället i Lingåsen var för litet att kallas kolarställe, arrendatorn där var "extra" och behövde inte kola. Olsson som varibvan med kolning från barndomen fortsatte dock härmed och han erhöll då 1 kr mer per stig än de ordinarie kolarna. Själva arrendet kostade i Lingåsen 40 kr i början, 200 då Olssons lämnade det. I Frisbo betalade de 300 kr i arrende.

Då en kolmila skall resas kör kolaren först fram ved, i normala fall går det åt ca 4-500 resar. Detta arbete tar ca 4-5 dagar men varierar beroende på hur långt man måste köra. Där milan skall stå reses "kungen" i mitten. Kungen är en lång stolpe som är stagad med 4 ben. Veden reses därefter runt kungen med tjockändan ned. Milans storlek mättes av hur många famnar den var runt om. Då veden är rest täcks milan med granris och slutligen med stybb, som hålls kvar av block på olika nivåer (block=brädlist runt om). Då milan tänts kom den svåraste tiden, milan måste vaktas dygnet runt. Man eldade den tills gul gas trängde ut, då var det dags att tappa till hålen och sätta på korstenen. Milan skötte sig nu nästan själv och kolade i ca 12-15 dagar. Då kolningen var klar sjönk milan ihop och slutade ryka. Nu var det klart att riva den. Till utrivningen lejdde 2-3 karlar. Rivningen var ett hårt, smutsigt och ansvarsfullt arbete: det hände nog så lätt att kolen kunde taga eld om man inte vaktade tillräckligt noga. Hemifrån fick man utrivsmat för flera dagar, eljest kom hustrun gåendes eller körandes till kolbotten med mat. Då kolaren låg ute i kojor hade han matsäck med sig: bröd, smör, kornmjöl, päror, fläsk, strömming, fårbog, risgrynskaka etc. Herr Olsson lagade ofta motto: Mjöl kokades i vatten tills det blev en hård grynig deg som saltades och äts med mjölk.

Kolen kördes i stigar eller kolryssar. Dessa kunde vara flätade eller av bräder. I var ryss gick ca 4 stigar. Kolen kördes till kolhuset i Moviken eller de tre kolhusen i Strömbacka. Det kunde vara ca 25-30 foror som drog ner mot bruken i en lång rad. Hästarna bar störklockor, 7:or eller 8:or, som hördes en hel mil. Kolarna körde inte själva ner all kol utan till detta lejde de eller bolaget särskilda körare, kolarna själva skulle köra timmer. Herr Olsson har uppenbarligen tyckt om att kola: han tyckte att milorna var hans kamrater när han var ute, de såg så belåtna ut och luktade så gott! Fast herr Olsson varit med om kolning från 8-9 års ålder har han aldrig hört eller sett något av det som de gamla talade så mycket om. Främst var det tomtar som kunde uppträda på kolbotten, t.o.m. huvudlösa tomtar kunde ses gå fram och tillbaka.

Fanns ej utan hon använde stekrigen i spisen.
 Till från färan beredde fru Olsson ibland själv, ibland skickade hon bort den. Olssons hår odlat lin ca 2-3 år och även den tog fru Olsson själv hand om på vänstrama. Hon vävde ganska mycket: mattor, gardiner, klädtyg osv. Tyg till arbetkläder kunde även köpas och sja hemma. Till barnen vävde hon ofta en ganska kläder.

Timret kördes på kälkar till Frisbosjön. Det kunde bli 2-3 foror per dag. Herr Olsson hade aldrig matsäck med på timmerkörningarna för han kunde komma hem till middag. Han körde utmed samma timmerväg i 21 år!

Fru Olsson berättar om sitt arvete i hemmet att det gällde att stå i hela dagen för att hinna med alla sysslor. Speciellt sommartid blev det arbetsamt, för då skulle hon hjälpa till i jordbruket. På morgonen skulle djuren först skötas. Därefter var det dags att laga frukost. Efter att ha plockat undan och diskat hann hon hjälpa till ute en stund men snart var det dags för förmiddagskaffe. Mitt på dagen äts middag, sedan kom eftermiddagskaffe och kvällsmat etc! Under den mest bråda tiden måste det slarvas litet med städning o.dyl. i veckorna men till söndag skulle städas. Dessutom skulle tvätten skötas och barnen ses efter. Herr Olsson anser att kvinnorna fått slita mer än männen och aldrig fått ta igen sig t.ex. efter en måltid, vilket han alltid gjorde. Då diskade hustrun!

Till hösten brukade Olssons slakta en gris eller ett får. Eller kalv. Produkterna saltades ner, senare konserverades de. Annars litade ~~xi~~ man sig oftast till strömming i hushållet. Fisken köptes fjärdingvis i affären och var tillsammans med potatis huvudrätten. Strömmingen glödstektes helst eller kokades. Kornmjölsgröt och pannkaka var andra stående rätter. Kött var helgdagsmat. Från sitt barndomshem minns herr Olsson att man brukade äta rå-sill med bröd. Smöret snålade man med och sålde. Herr Olssons farmor lagade ofta kams: av kornmjöl, salt och vatten bakades runda kakor som kokades i vatten och äts med mjölksås och stekt fläsk. Varken från sina barndomshem eller senare minns makarna att det någonsin var ont om mat, barnen fick alltid äta sig mätta även om kosten var ensidig. Varor som man inte fick från gården bytte Olssons till sig i affären mot hemkärnat smör, ägg osv. Det gällde då t.ex. kaffe, socker etc.

Fru Olssons moder brukade baka var höst: tunnbröd och spisbröd. Självt har fru Olsson aldrig bakat tunnbröd men var 14:e dag brukade hon baka spisbröd och rågsikt. Någon speciell bakugn fanns ej utan hon använde stekugnen i spisen.

Ull från fåren beredde fru Olsson ibland själv, ibland skickade hon bort den. Olssons har odlat lin ca 2-3 år och även den tog fru Olsson själv hand om på vintrarna. Hon vävde ganska mycket: mattor, gardiner, klädtyg osv. Tyg till arbetskläder kunde även köpas och sys hemma. Till barnen sydde hon ofta om gamla kläder.

O:s mor
 bodde länge
 i sonen och
 brukade se
 efter barnen.

Frisbo fanns
 vattendriven
 maskt.

Förr var man nästan aldrig sjuk, endast förkyld någon gång. Spanska sjukan drabbade hårt i Strömbacka, Hassela och Bergsjö men i skogsbyarna klarade man sig ganska bra. En broder till herr Olsson dog dock under epidemien. Läkaren bodde i Johannesberg, dit man körde med den sjuke. I allvarligare fall hämtade man läkaren till hemmet. Barnmorskan bodde i närheten av Friggesund. Det tog ca 4-5 timmar att hämta henne och hon hann aldrig fram!

Gamla människor fick klara sig själva så länge de orkade, tog inte barnen hand om dem fick de flytta till vårdhemmet i Lia. Tvätten skötte fru Olsson i en pannmur i feiset. Hon gjorde asklut av björkaska, köpte senare lutpulver. Skölvatten fick man från en närbelägen källa.

I Lingås fanns två gårdar litet avskilt från själva byn Skärås samt en hel del andra avsides liggande gårdar. Nuförtiden ser alla på TV men förr gick man gärna för att hälsa på varandra på söndagarna och blev då bjuden på kaffe. På vardagarna skulle man helst ha ett ärende för att gå till varandra. Några egentliga bjudningar hade man aldrig. För att roa sig gick man till Frisbo, där det var "alldeles jämmerligt med ungdom" som kom från alla håll till dansbanan. Några slagsmål el.dyl. brukade det inte vara, bara litet "gruff" ibland. I Frisbotrakten har det varit lugnt, inga superior eller bråk. I Frisbo fanns IOGT-logen Nyårslöftet, som nästan alla tillhörde. Logen hade ett eget hus. Senare byggdes ett nytt hus av logen och byggnadsföreningen men det brann ner. Nu finns i Frisbo ett outnyttjat Folkets Hus. Logen ordnade basarer på annandag jul samt olika festligheter då man dansade ringlekar etc. Riktig dans fick ej förekomma (ett löfte till bolaget vid byggnationen) i lokalen utan vid sådana tillfällen höll man till på någon loge i trakten. Efter basarerna och efter auktioner var det alltid logdans, t.o.m. efter ett bröllop, då lokalen hyrts av brudparet! Sedan cyklarna kommit i bruk hände det oftare att man for till andra platser, t.ex. till festplatsen i Friggesund. Kontakterna med bruken har nog inte varit så livlig. Arrendatorerna träffade en del då de hämtade sin likvid och körde kolen, men fru Olsson säger sig ha lärt känna folket i Strömbacka/Moviken genom pensionärsföreningen på senare tid.

Någon annan förening än logen fanns ej i Frisbo undantagandes falkföreningen Skog- och flottning, där herr Olsson var organiserad. (Olssons var oxå medlemmar i logen.) En pingstförsamling lär ha funnits men den vet Olssons inte så mycket om. Kyrkbesöken

neri i Bjuråker blev av naturliga skäl sparsamma. Man brukade besöka den vid konfirmationen till Pingst samt vid begravingar. Prästen kom dock ganska ofta till Skärås och Frisbo, predikade i skolhuset. Julottan i Strömbacka besöktes någon gång. Julen i hemmen firades på sedvanligt sätt med gran, lutfisk och gröt. Julklappar förekom ej. På juldagsmorgonen skulle man äta någon blodmaträtt, till kvällen gärna fjälsoppa etc. De mattor som vävts under hösten lades i så täta rader på golven, att detta inte syntes. Vanligtvis låg mattorna i enkla "ränder" här och där. Olssons föräldrar har berättat att man förr hade hackat granris eller halm på golven till jul.

Till midsommar pyntade man inomhus med björklöv. Runt spiskupan stod löv och i hörnen sattes små björkar etc. I Frisbo firades visserligen midsommar men man åkte vanligtvis till Hassela, trots att det t.ex. var närmare till Strömbacka. I Hassela ansågs det vara speciellt trevligt.

Midsommar var årets största och enda folkfest. Pingst firades inte annat än att det var konfirmation den helgen. Någon Trefaldighet med källdrickning har heller inte förekommit. Bröllop firades längre tillbaka mycket enkelt, då Olssons gifte sig 1919 rådde brist på matvaror så någon fest kunde man inte ordna. Senare blev det brukligt med större bröllopsbjudningar, då man t.ex. hyrde lokalen.

Några arbetsbyten ägde vanligtvis inte rum vid gårdarna. Då Olssons bodde i Frisbo hade emellertid herr Olsson en slättermaskin till skillnad från många andra. Han brukade då slå grannarnas hö och i gengäld hjälpte de honom med att hässa. Alla levde under ungefär samma ekonomiska omständigheter, både i byarna och på bruken. Många ansåg att kolarna hade det litet bättre än andra men så var ej fallet enligt herr Olsson: alla levde i samma fattigdom.

Bolaget underhöll bostad o.dyl. för arrendatorerna.